

Verslag van het online debat over het realiseren van klimaatbestendige beekdallandschappen, op vrijdagochtend 12 juni 2020.

Natuurlijk waar het kan, technisch waar het moet

Hoe zorgen we ervoor dat onze beekdalen klimaatbestendig worden? En welke inspanningen moeten daarvoor worden geleverd? Samen met de Community of Practice Beken en Rivieren ontwikkelde STOWA een 'praatplaat' die laat zien hoe die inspanningen eruit kunnen zien voor het waterbeheer, het natuurbeheer, de landbouw en de stad. Het uitgangspunt daarbij is: natuurlijk waar het kan, technisch waar het moet. Op vrijdagochtend 12 juni gingen vertegenwoordigers van alle betrokken partijen erover met elkaar in gesprek. Dat gebeurde onder leiding van dagvoorzitter Marinda Hall.

Ernest de Groot, lid van het dagelijks bestuur van waterschap Aa en Maas en voorzitter van de CoP Beken en Rivieren, schetste aan het begin van de bijeenkomst de uitdagingen waar we voor staan. Van de beekdalen hebben we in het verleden 'geweldige ontwateringsmachines' gemaakt, aldus De Groot. Beekdalen zijn gedraineerd en beken zijn overgedimensioneerd en rechtgetrokken, vooral ten faveure van de landbouw op de hogere zandgronden. Maar deze ingrepen hebben ertoe geleid dat het watersysteem nu onvoldoende is ingericht voor het opvangen van kortstondige piekbuien en langere perioden van droogte. En juist deze effecten doen zich door klimaatverandering steeds vaker voor. Boeren moesten de afgelopen jaren door de droogte bijvoorbeeld steeds vaker en steeds eerder gaan beregenen om hun opbrengsten op peil te houden. Dit leidde tot nog lagere grondwaterstanden, verslechterende waterkwaliteit, droogvallende beken en een verlies aan biodiversiteit. De Groot hield een pleidooi voor het terugbrengen van de natuurlijke sponswerking van de bodem, via het aloude adagium: vasthouden, bergen, afvoeren.

Praatplaat

Maar welke maatregelen kun je daarvoor nemen? De praatplaat die STOWA en de CoP Beken en Rivieren hebben uitgebracht, brengt dit in beeld. Mirja Kits van waterschap De Dommel en lid van het kernteam van de CoP, gaf tijdens deze online bijeenkomst een toelichting op de plaat. De plaat laat zien dat een beekdal van bron tot monding, en van hogere zandgronden tot de laag gelegen beek, een complexe combinatie van water- en bodemsysteem is. Daarin hangt alles met elkaar samen. Op de plaat is voor de vier belangrijkste functies - waterbeheer, landbouw, natuur en stad - uitgewerkt welke

maatregelen er genomen kunnen worden. Zowel in het water- als het bodemsysteem. Het uitgangspunt bij alle maatregelen is: natuurlijk waar het kan, technisch waar het moet. De grote plus van de praatplaat is volgens Kits dat er een samenhangend beeld ontstaat van maatregelen die je kunt nemen. Daarbij kan een maatregel voor de ene functie helpen om de problemen voor een andere functie op te lossen. De plaat en alle deelplaten zijn te downloaden vanaf www.stowa.nl/praatplaat. Alle platen zijn rechtstreeks te gebruiken. Graag met bronvermelding (CoP Beken en Rivieren i.s.m. STOWA, tekeningen Ronald van der Heide).

Panorama Nederland

Berno Strootman, Rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving, zette het thema 'klimaatbestendig beekdallandschap' daarna in een breder perspectief. In het perspectief van '[Panorama Nederland](#)' om precies te zijn. Het is een in 2018 uitgebracht advies van het College van Rijksadviseurs, waarin een toekomstperspectief wordt geschetst voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. Het panorama toont hoe de grote maatschappelijke vraagstukken van nu - energietransitie, verstedelijking, klimaatadaptatie en landbouwtransitie - de sleutel kunnen zijn voor welkome, structurele verbeteringen van ons land, aldus Strootman. Een positief ingestoken verhaal kortom.

Over de landbouwtransitie maakte Strootman enkele interessante opmerkingen, ook in het licht van het onderwerp van deze dag. Er zijn weinig landen met zo'n groot, divers en kwalitatief hoogstaand aanbod aan landbouwproducten tegen zo'n lage prijs, aldus de Rijksadviseur. Maar we betalen er wel een andere prijs voor, voegde hij daaraan toe. We teren in op ons 'maatschappelijk kapitaal': schone bodem, schoon water, landschap, natuur, biodiversiteit. Hij bepleitte een *New Deal* tussen boer en maatschappij, met als output een eerlijk inkomen voor de boer en een gezond en aantrekkelijk landschap voor de maatschappij. In pilots wordt nu bekeken hoe deze New Deal eruit kan komen te zien, ook voor beekdallandschappen.

De wateropgaven die we hebben, zijn bijna allemaal klimaatopgaven aldus Strootman. En het zijn bij uitstek ruimtelijke opgaven. Om beken en beekdalen weer klimaatrobuust te laten functioneren, kun je je niet beperken tot de beek zelf. Daarvoor moet je op veel grotere schaal naar beken en beekdalen kijken. Hij daagde waterschappen uit om daarin vanuit hun rol en verantwoordelijkheid de regie te nemen.

Ordenend principe

Na deze inleidingen ging dagvoorzitter Marinda Hall eerst in gesprek met enkele vertegenwoordigers voor 'waterbeheer' en 'landbouw'. Dat waren Dirk-Siert Schoonman, AB-lid van waterschap Vallei en Veluwe, Lambert Verheijen, dijkgraaf van waterschap Aa en Maas en Peter van Dijck van de Limburgse Land- en Tuinbouw Bond LLTB. Het ging onder meer over de rol van de waterschappen in de transitie naar klimaatrobuuste beekdalen. De waterschappen zijn volgens Schoonman de aangewezen partij om de regie op zich te nemen bij het vinden van integrale oplossingen, juist omdat water een ordenend principe is. Maar het is volgens hem uiteindelijk aan de algemene democratie om daadwerkelijk ruimtelijke keuzes te maken. Lambert Verheijen sprak van een bestuurlijke zoektocht als het gaat om de vraag wat ruimtelijke-plannenmakers wel en niet geneigd zijn te accepteren wat betreft de impact die water en milieu hebben op de ruimtelijke inrichting.

Stuurbaarheid

LLTB-bestuurder Peter van Dijck noemde de beekdalbrede aanpak die de praatplaat bepleit, 'goed op de plekken waar het kan'. Maar hij gaf ook aan dat er behalve de 'praatplaat-oplossingen' andere manieren zijn om water vast te houden. Daarna noemde hij een aantal, vooral technische oplossingen. Van Dijck vond dat te nemen maatregelen moeten passen in de bedrijfsvoering van de boeren ter plekke en dat je boeren geen maatregelen kunt opleggen. Gevraagd naar de kritische succesfactoren voor een geslaagd gebiedsproces zei de LLTB-bestuurder dat je ervoor moet zorgen dat de boeren het vertrouwen krijgen en houden in het proces. Verder gaf hij de deelnemers mee dat stuurbaarheid en waterbeschikbaarheid voor boeren heel erg belangrijk blijft.

Samenwerking

Dirk-Siert Schoonman onderstreepte het belang van goede samenwerking tussen betrokken partijen. De basis daarvoor is volgens hem het expliciet benoemen van het gezamenlijk belang, en tegelijkertijd respect hebben voor, en ruimte bieden aan ieders afzonderlijke belang. Lambert Verheijen sloot aan bij van Dijck door te stellen dat vertrouwen opbouwen in elkaar heel belangrijk is om het proces te laten slagen. Maar ook het hebben van een grondpositie. Een 'grondpot' zorgt er volgens hem voor dat je grondruil kunt stimuleren en ruimtelijke mogelijkheden hebt om iets te doen. Verheijen gaf aan dat het waterschap nu met de provincie in gesprek is om ervoor te zorgen dat waterschappen en andere overheden komende gebiedsprocessen beter kunnen instrumenteren via grondinstrumenten. Dirk-Siert Schoonman daagde de deelnemers ten slotte uit om na te denken over de vraag van wie het (schaarse) water is: wie vangt het op, wie profiteert, wie mag er aanspraak op maken? Het kan volgens hem niet zo zijn dat 'wie de diepste bron slaat, het langste water heeft'.

Momentum

Aan het einde van het gesprek vroeg Marinda Hall haar gesprekspartners wat ze de deelnemers aan de bijeenkomst mee wilden geven. LLTB'er Peter van Dijck hamerde erop dat je het voor de mensen in het gebied goed moet regelen: de boeren en hun families. Want die blijven, terwijl bestuurders komen en gaan. Volgens Lambert Verheijen komt er op dit ogenblik heel veel op het buitengebied af. Dat zorgt voor discussie en verwarring. Maar het is ook het moment om met alle partijen echt in beweging te komen. Dirk-Siert Schoonman gaf aan dat we ons tot dusver steeds hebben gericht op het versnellen van de afvoer, maar 'laten we ons de komende tijd richten op het vertragen van de afvoer en meer steunen op het natuurlijke systeem'.

Grenzeloze opgave

In de twee gespreksronde gingen vertegenwoordigers van 'stad' en 'natuur' het gesprek met elkaar aan. Dat waren Jos van den Boogaart, wethouder van de gemeente Mill & Sint Hubert en Nicole Olland, directeur-bestuurder van de Unie van Bosgroepen. Bosgroepen zijn onafhankelijke coöperatieve verenigingen van en voor eigenaren van bos- en natuurterreinen. Beide gesprekspartners waren blij met de praatplaat. Volgens Van den Boogaart geeft de plaat een heel herkenbaar beeld van de opgaven die ook in zijn gemeente liggen. Olland noemde de plaat een goed vertrekpunt voor het starten van een gebiedsproces. Maar de plaat suggereert volgens haar onbedoeld dat er grenzen zijn tussen de opgaven van de betrokken partijen, terwijl het volgens haar juist 'een grenzeloze opgave' is waarbij je steeds maatwerk moet verrichten. Ze voegde eraan toe dat het belangrijk is te

kijken naar de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied en gebruik te maken van de kennis van de bewoners. Dat draagt enorm bij aan het draagvlak voor de plannen en bovendien kan volgens haar geen enkel onderzoek tippen aan de kennis die gebruikers en bewoners van hun eigen gebied hebben.

Regie

Volgens Olland is niet de inhoud, maar het bestuurlijke proces de belangrijkste uitdaging om tot oplossingen te komen. We weten kortom wel hoe we het inhoudelijk kunnen oplossen, maar de grote vraag is hoe je bestuurlijk gezien alle verschillende opgaven op de juiste manier met elkaar weet te verbinden en welke overheid daarin de regie inneemt. Ze bepleitte gebiedsgericht maatwerk waarbij je vanuit het gebied goed kijkt wat er kan en nodig is: wat speelt er? Welke stakeholders zijn er actief? Welke partij krijgt het vertrouwen om de lead te nemen? Jos van den Boogaart haakte daarbij aan door te stellen dat de kans op succes toeneemt naarmate je dichter bij het gebied zit, zodat belanghebbenden de opgave herkennen en je samen aan de slag kunt. Werken vanuit een hoog-over visie, zorgt volgens hem als snel voor vrijblijvendheid bij betrokken partijen: op afstand praten maar er gebeurt weinig.

Olland gaf aan het eind van het gesprek aan dat we voor succesvolle klimaatoplossingen terug moeten naar het natuurlijk water- en bodemsysteem: 'Als je het landschap goed leest, krijg je de antwoorden. Lees het landschap, maar lees het niet alleen. Lees het met alle betrokken partijen. Daarmee krijg je draagvlak voor oplossingen.' Jos van den Boogaart voegde daaraan toe: 'Houd het overzichtelijk. Als je mensen mee wilt krijgen, probeer dan in eigen omgeving de problematiek te schetsen. Als het te groot is, is het voor iedereen te ver weg. En dan is het altijd daar, en niet bij mij.'

Aan het einde van het debat bedankte de voorzitter van de CoP Beken en rivieren Ernest de Groot iedereen voor zijn aanwezigheid. Hij memoreerde de grote hoeveelheid vragen en opmerkingen die tijdens dit online debat waren binnengekomen via de begeleidende chat en app. Daarmee was voor hem het debat meer dan geslaagd. De komende tijd gaat de CoP alle vragen en opmerkingen bekijken, om te bezien waarmee men zelf aan de slag kan, en welke worden geadresseerd bij andere partijen.

Hij memoreerde tot slot nog twee zaken. De eerste was de behoefte aan meer landinrichtingsachtige instrumenten die het mogelijk maken gebiedsprocessen effectiever te kunnen oppakken. Als tweede en laatste noemde hij de aandacht voor de procesmatige kant van gebiedsinrichting: 'Je kunt het landschap proberen te lezen, maar je kunt het niet aan anderen voorlezen. Je moet in gesprek met de bewoners en gebruikers van het gebied. Alleen dan kun je stappen zetten.'

Meer informatie

De praatplaat klimaatrobuust beekdallandschap plus de begeleidende tekst kunt u downloaden vanaf www.stowa.nl/praatplaat

Tijdens het debat werden vijf korte films vertoond over de verschillende functies van het beekdal. Deze kunt u hieronder bekijken:

[De praatplaat](#), met Ernest de Groot, voorzitter van de CoP Beken en Rivieren

[Het water in het beekdal](#), met Esther de Jong, aquatisch ecooloog van waterschap Limburg

[Het agrarisch bedrijf in het beekdal](#), met melkveehouder Toon Loonen

[De stad en het beekdal](#), met Jan Erik Kikkert beleidsmedewerker Natuur en Landschap gemeente Venray

[De natuur in het beekdal](#), met Klaas van der Laan, zelfstandig hydro-ecoloog (vh Staatsbosbeheer)